

Ánxel Fole: *Cartafolio galego*. Introducción e compilación de Claudio Rodríguez Fer. Vigo: A Nosa Terra, 1996, 209 pp.

Abundante foi a bibliografía á que tivemos acceso neste ano 1997 sobre o escritor lugués Ánxel Fole. Asistimos tanto á reedición das súas obras coma á aparición de estudos nos que se analizaban a vida e a obra do autor de *Terra Brava*. De toda esta bibliografía queremos presentar hoxe o volume titulado *Cartafolio galego* porque nel fálanos o propio Fole dos temas que máis lle interesaron desde o punto de vista humano e cultural.

Cartafolio galego recolle os textos ensaísticos publicados por D. Ánxel en lingua galega, e tal compilación débemoslla, como era esperable, a Claudio Rodríguez Fer, o crítico que máis intensamente se ten ocupado da figura do escritor lugués.

A produción xornalística de Ánxel Fole foi copiosa, entre outros motivos porque o periodismo foi unha das profesións ás que debeu a súa subsistencia, pero case toda ela está redactada en castelán. As causas desta escolla idiomática debemos buscalas nas circunstancias históricas e mesmo persoais que viviu o escritor, xa que, de xulgármolas as súas afirmacións, de ningunha maneira poderemos pór en dúbida o profundo compromiso de Fole coa lingua e a cultura galegas. Malia este emprego maioritario do español, dous son os aspectos que destacan da faceta xornalística de Fole e que resalta Rodríguez Fer: o constante cultivo dunha temática galega e a permanente defensa da existencia dunha prensa no idioma propio. Tamén subliña o crítico aludido o “lucensismo xornalístico” do escritor, que se evidencia no volume que estamos a comentar principalmente na última sección, titulada “Estampas do Lugo vello”.

Os primeiros traballos recollidos no *Cartafolio galego* foron publicados nas vésperas da Guerra Civil, pero Fole non sostivo unha sección redactada integramente en galego ata os anos 1963 e 1964. Titulábase “Recanto” e vía a luz no xornal ó que máis vinculado estivo na súa vida, *El Progreso* de Lugo.

Este volume que vén de publicar *A Nosa Terra*, amais de recolle-los traballos xornalísticos de Fole escritos en galego, inclúe tamén as pezas oratorias que pronunciou no idioma do país e mailas recensións e prólogos que redactou nesta lingua. O material aparece organizado combinando os criterios temático e cronolóxico e así o libro consta de doce seccións:

- “O galego e a defensa da lingua”.
- “Rosalía e a cultura galega”.
- “Pondal e a tradición céltica”.
- “Castelao e a conciencia galeguista”.
- “Otero Pedrayo e a revista *Nós*”.

- “Pimentel e os tempos da República”.
- “Galaxia de amizade e bibliofilia”.
- “Reseñas e prólogos”.
- “Galería de pintura”.
- “Admiracións foráneas”.
- “Paisaxes e estacións”.
- “Estampas do Lugo vello”.

Máis da metade dos sesenta e sete traballos que integran a obra viron a luz nos xornais *El Progreso* e *Hoja del Lunes* de Lugo. Tamén colaborou Fole, aínda que con menor frecuencia, en *Galicía emigrante*, *Tempo Galego*, *A Nosa Terra*, *El Pueblo Gallego*, *Grial*, etc. Na Introducción do libro figura o título de todos estes artigos xunto coa referencia, que inclúe a canle de publicación e a data, información que, ó noso entender, debera figurar tamén ó final de cada texto co propósito de facilita-lo labor do lector.

Como se pode deducir dos títulos, oito das doce seccións das que consta o volume dedícanse á análise da lingua e literatura galegas, aínda que tamén nos outros catro capítulos aparecen reflexións sobre o tema. A primeira, titulada “O galego e a defensa da lingua”, é a que nos parece máis interesante porque nela Fole, como ocorría nos prólogos dos seus libros de relatos, transmítenos a súa opinión sobre diversos aspectos da lingua galega. En cinco artigos manifesta as súas impresións tanto sobre o *corpus* coma sobre o *status* do galego, amais de referírno-la súa valoración da situación social do idioma. Tres ideas son, ó noso xuízo, as fundamentais nestes traballos:

1. Defensa do que el denominaba “galego popular”, isto é, da lingua oral, por oposición ó galego literario empregado polos escritores. A pesar das diverxencias que observaba na lingua falada, coidaba que este galego popular debía se-la base da lingua literaria, nas súas palabras “Escribamos como se fala, pouco máis ou menos” (p. 17). As tarefas que cumpría emprender eran “agavelar todo o galego -en falas e xiros- das difrentes bisbarras; outra, escolmar seus elementos máis naturás e representativos ... E il medrará de seu” (p. 19).

2. Defensa da riqueza expresiva da lingua galega e da súa literatura. Para Fole o galego é un idioma especialmente eufónico, entre outros aspectos porque “inda se está a formare” (p. 23). Esta formación, que identifica coa unificación, lograrse precisamente co cultivo literario.

3. Optimismo pola situación social do idioma, que o leva a escribir en 1970 que “Parce que vai cundindo a moda de escribire en galego” (p. 21) e que “A epistolografía en galego aumenta de máis en máis porque, antre a xente culta, predeu o costume de falar en galego” (p. 21). Doce anos máis tarde, en 1982, comenta que “Ninguén diría, fai medio sigro, que falasen en galego tantos licenciados, doutores e xornalistas” (p. 26).

Nas seccións segunda a sétima, nas que, como xa indicamos, analiza a literatura galega, ocúpase de dous poetas do Rexurdimento: Rosalía de Castro e Eduardo Pondal e de varios escritores do XX cos que o uniron lazos de admiración ou amizade, principalmente de Castelao, Otero Pedrayo, Pimentel e os homes de Galaxia. Poucas veces realiza Fole unha análise rigorosa destes autores, ben é verdade que tampouco o medio no que apareceron publicados os

textos era o idóneo para tal análise, senón que pola contra adoita ofrecernos vivencias persoais ou ben reflexións sobre os temas que o fascinaban. Así, a figura de Rosalía permítelle falarnos da súa conversión ó galeguismo, da música, da literatura popular e da paisaxe, aspectos estes últimos profundamente vinculados á súa propia creación. Polas experiencias que Fole nos comunica nestes textos sabemos das súas conversas con Castelao, das pezas oratorias de D. Ramón Otero Pedrayo, dos paseos con Ben-Cho-Sey ou dos xantares con Lorenzo Varela, Celestino Fernández de la Vega e Díaz Pardo. En moitos casos os traballos dedicados a autores galegos sérvenlle para realizar determinadas demandas e así lemos que “penso que se deberan reproducir en facsímil moitas publicaciós máis ou menos antergas”. Outras veces o motivo do traballo é a morte do amigo, e nestes casos recolleemos necrolóxicas verdadeiramente entrañables dedicadas entre outros a Fermín Penzol, Luís Pimentel e Castelao. Fóra destas tendencias sitúase o traballo titulado “Día das Letras Galegas. O noso bardo Pondal” (pp. 45-48) no que realiza unha análise bastante profunda da obra do escritor de Ponteceso.

No seguinte apartado do libro achámo-las recensións e prólogos que realizou Fole en galego. As obras ás que dedicou a súa atención foron *Rio de Sonho e Tempo* de Ernesto Guerra da Cal, *Terra Cha* e *Noventa e nove poemas* de Manuel María, *Atruxos* de Xoaquín Cerqueiras e Xoaquín Marín, *Homes de Tras da Corda* de Carlos Reigosa e *Contos, lendas e namoros* de Xulio Eyré Lamas. Tamén aquí seguen aparecendo algunhas das constantes temáticas de Fole, nomeadamente o motivo da paisaxe, amais de incidir na importancia que para a literatura galega ten a narrativa breve, sobre todo o conto.

Na sección novena, “Galería de pintura”, caracteriza algúns traballos de Colmeiro, Maside e Xesús Corredoira. No texto no que se ocupa deste último lembra a cidade de Lugo nos seus anos de nenez.

A serie “Admiracións foráneas” sería *a priori* a máis desvencellada da realidade galega de todo o libro, pero Fole sempre tenta pór en relación os elementos foráneos cos autóctonos e así no traballo “Cantigas populares rusas” conecta a literatura popular de tradición oral de ámbolos territorios. Os outros textos da sección coidamos que remiten ás lecturas da adolescencia e mocidade de Fole, ou ben a autores polos que sentía especial predilección: Dickens, Pío Baroja e Juan Ramón Jiménez.

Os dous últimos capítulos da obra non presentan, de dulgármo-los seus títulos, unha conexión clara coa lingua e a literatura galegas, pero non resulta estraño que aparezan neles referencias literarias e mesmo explicacións sobre a etimoloxía ou a distribución dialectal de certos vocábulos. En “Paisaxes e estacións” achamos descrições paisaxísticas mesturadas coa información de costumes, traballos e mesmo festexos populares do noso mundo rural. Incluso ás veces gaba determinadas vilas galegas e anima a estudia-la historia das mesmas.

Finalmente, en “Estampas do Lugo vello” lembra, con marcado ton melancólico, determinados escenarios da cidade das murallas: O Regueiro dos Hortos, a Calzada ou o Carril dos Loureiros. Nostáxicos, porque remiten á mocidade, e marcadamente tradicionalistas, porque lamentan a deshu-

manización de determinados aspectos da vida moderna, estes textos permítenos observa-la capital nos anos de xuventude do autor.

En definitiva, estamos ante unha obra que nos permite coñecer mellor a Fole e entender mellor a súa obra pero que tamén nos posibilita o acceso a múltiples aspectos da nosa cultura e a detalles da vida intelectual dunha época, a Galicia de posguerra, da que Fole foi, amais de fundador, un espectador privilegiado.

M. XOSÉ RODRÍGUEZ VALCÁRCEL